

Biliński, Wojciech

"Czterysta lat Zamościa. Materiały z Sesji Naukowej", red. Jerzy Kowalczyk, Wrocław 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/2, 366-367

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Akta synodów różnowierczych w Polsce, t. III: Małopolska 1571—1632, opr. Maria Sipayłło, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1983, s. 691.

Kolejny tom wydawnictwa opracowanego przez znawcę problematyki wyznań różnowierczych w Polsce M. Sipayłło, obejmuje szeroki okres chronologiczny; od końca panowania ostatniego Jagiellona po śmierć pierwszego Wazy, na tronie polskim. W porównaniu z dwoma poprzednimi częściami, wartość zawartych w aktach informacji jest mniejsza. Przeważają tu bowiem krótkie streszczenia przebiegu obrad czy zapisy końcowych uchwał synodalnych. Również waga omawianych spraw wydaje się odbiegać od wielkich problemów teologicznych nurtujących polską reformację w latach poprzednich. M. Sipayłło twierdzi, że „wynika to przede wszystkim z przyjętej z czasem zmiany zasady notowania obrad synodalnych”. Materiały zawarte w omawianym tomie dotyczą terenu Małopolski. Wobec przyjęcia przez autorkę zasady publikowania akt synodów generalnych, w dwóch przypadkach (synod piotrkowski 1578 i synod toruński 1595) zakres geograficzny poszerzył się. Akta związane ze zjazdem wileńskim 1599 r. znajdują się w tomie dotyczącym Litwy. Dodać trzeba, że zjazdy ów ze względu na swój charakter może być uważany za generalny. Nie uwzględniono zjazdów o charakterze „wyłącznie politycznym”, pominięto „dysputy z przedstawicielami innych wyznań”.

Podstawę wydawniczą stanowią archiwalia znajdujące się w trzech kodeksach ze zbiorów AGAD w Warszawie. Są to głównie kopie z wyjątkiem kilku oryginałów opatrzonych autentycznymi podpisami. Na uwagę zasługuje XVII wieczna kopia zjazdu w Warszawie odbytego podczas sejmu elekcyjnego 1632 r. Pozwala ona na uzupełnienie znanego dotychczas wykazu elektorów Władysława IV o nazwiska szlachty, która opuściła sejm przed końcem elekcji, a także na ustalenie jej wyznania. Dokumenty uzupełniające pochodzą z Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Pradze (głównie Acta Unitatis Fratrum), Państwowej Biblioteki w Monachium i Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Dodatkowo wykorzystano stare druki. Na tej podstawie zrekonstruowano min. przebieg obrad synodu generalnego w Toruniu w 1595 r. W dodatkach do tekstu znajdują się listy, dokumenty finansowe i prawne oraz modlitwy odprawiane podczas bezkrólewia 1632 r.

Zasady wydawnicze są zgodne z zastosowanymi we wcześniejszych tomach i nie budzą zastrzeżeń. Wydawnictwo uzupełnione zostało o ineksy: osobowy, typograficzny, odsyłaczy i cytatów biblijnych i rzeczowy oraz bibliografię starych i nowych druków. Szesnaście fotokopii ilustruje teksty drukowane w tomie i jednocześnie ilustruje choć w małej części trud badawczy wydawcy. Dołączona została do pracy mapa zborów kalwińskich i miejsc synodów w Małopolsce w XVI i XVII w. Autorka zdaje sobie sprawę z jej niekompletności, wynikającej głównie „z powodu całkowitego braku materiałów synodalnych pochodzących z ziem ruskich”. Wydawnictwo odpowiada na zapotrzebowanie środowiska historycznego. Następne tomy powinny zaspokoić to zainteresowanie i ułatwić dalsze badania.

W. B.

Czterysta lat Zamościa. Materiały Sesji Naukowej, red. Jerzy Kowalczyk. Polska Akademia Nauk — Wydział I Nauk Społecznych, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław 1983, s. 320.

Zebrano tu referaty i głosy dyskusyjne z obrad, które odbyły się w dniach 12—13 czerwca 1980 w Zamościu. Na początku zbioru znalazły się dwa inauguracyjne przemówienia: przedstawicieli władz województwa zamojskiego i PAN. 14 wy-

stapien merytorycznych zostało podzielonych na trzy grupy zagadnień: „Jan Zamojski fundator miasta”, „Miasto idealne i jego przemiany”, „Tradycje i droga do współczesności”. Trzy referaty uczestników obrad nie znalazły się w tomie. Dwa z nich: A. A. Witusika i W. Zina nie zostały przekazane redaktorowi naukowemu a R. Orłowski zrezygnował z publikacji wobec wcześniejszego ogłoszenia wypowiedzi drukiem. Około 1/5 tekstu zajmuje omówienie dyskusji plenarnej opracowane przez J. Kowalczyka i K. Kowalczyka. Na zakończenie J. Kowalczyk omówił organizację, przebieg i pokłosie sesji. Zamieszczono również podsumowanie w języku francuskim. Dodane zostały także indeksy: osobowy i topograficzno-rzeczowy. Kilkadziesiąt ilustracji dotyczy przeszłości i teraźniejszości miasta. Niestety niedokładna korekta redakcyjna spowodowała kilka błędów. I tak, sprawozdanie L. Jarwińskiego ukazało się nie w „Przeglądzie Historycznym” lecz w „Przeglądzie Humanistycznym”, zupełnym *curiosum* jest występujące w tekście i w indeksie hasło „traktat opalowy” (!), zamiast „traktat o palowym” w 1585 r. Dobrze się stało, że materiały z sesji nie pozostały w szufladach historyków lecz jako wzajemnie uzupełniająca się całość zamieszczone zostały w tym wydawnictwie. Widać jednocześnie, że mimo upływu czterech wieków od założenia miasta, postać wielkiego kanclerza w dalszym ciągu wyciska piętno na tradycji i współczesności Zamościa.

W. B.

Vaclav Vratislav z Mitrovic, *Przygody*, przełożyła, wstępem i przypisami opatrzyła Danuta Reychmanowa, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 178.

Vaclav Vratislav z Mitrovic (1576—1655) należał do szlacheckiego rodu czeskiego, który dzięki niemu właśnie zrobił karierę (Vaclav umierał będąc radcą dworskim i hrabią, tytuł ten otrzymał w 1629 r.). Jako kilkunastoletni chłopiec był pokojowcem radcy dworu Fryderyka Krakvica. Z nim, wyznaczonym na posła-oratora Rudolfa II do Konstantynopola, odbył niefortunną, tragiczną wyprawę do Turcji (1591—1595). Poselstwo to wiązało się z wypełnieniem ugody zawartej przez Cesarstwo z Turcją w 1590 r. Zmiany w otoczeniu sułtańskim, powrót do władzy niechętnego chrześcijanom wezyra Sinan paszy, a także zakulisowe działania Fryderyka Krakvica doprowadziły do uwięzienia poselstwa. Sam poseł został zamęczony w 1593 r., zaś autorowi niniejszej relacji udało się po paroletnim więzieniu odzyskać wolność i powrócić do ojczyzny.

W cztery lata później opisał swe tureckie losy. Różnorodne strony życia w tym kraju poznał dobrze, wiedzę swą wzbogacił lekturą; wszak krajem tym interesowano się wtedy dość intensywnie. Choć zaznał u Turków najgorszego, jego „Przygody” cechuje brak uprzedzeń, czy stronniczości, pisał obiektywnie.

Obecne tłumaczenie z czeskiego wzięło za podstawę 11 wydanie „Přihod” z 1977 r., które bazowało na tekście ustalonym w wydaniu z 1907 r. Książka Vaclava należy do najchętniej czytanych utworów podróźniczych Czech XVI w. Dobrze się stało, że udostępniono ją polskim czytelnikom, którzy mogą skonfrontować spojrzenie tego sympatycznego Czecha z bliskimi w czasie opisami Polaków: Otwinowskiego, Strykowskiego czy M. K. Radziwiła.

Udane tłumaczenie cechują zabiegi archaizujące język, stąd zostawiono niektóre nazwy w brzmieniu oryginału np. Rakusy, Carogród, Servia, Thracja, Budzin itp. W niektórych wypadkach zdarzają się potknięcia np. „ze zbroją u boku” (s. 15). Zabrakło objaśnienia kilku terminów czy zwrotów (np. *zajdel* s. 75, *extremam unctionem* s. 95).